

A Barcsi Borókás madarainak bibliográfiája (1937-1999)

FENYŐSI LÁSZLÓ

FENYŐSI, L.: *A bibliography of the bird-studies made in the Juniper Grove near Barcs, Somogy County (1937-99).*

Abstract: The author summarises the bibliography of the bird-research made in the Juniper Grove since 1937, and lists the recorded species, and their status, within the study-area. In addition, he describes the significant changes in the population of the bird community over the period. According to his results, in the investigated area 180 species of birds have been recorded since the 1930s, of which 98 nested on at least one occasion.

Bevezetés

1974-ben létesült a Barcsi Borókás Tájvédelmi Körzet, melynek területei 1996 tavaszán - a Duna-Dráva Nemzeti Park megalakulásakor - megkapták a legmagasabb szintű védeltséget jelentő „Nemzeti Park” rangot. Mivel a Barcsi Borókás madárvilágát a 30-as évektől napjainkig többen tanulmányozták, ma már jelentős mennyiségű adat áll rendelkezésünkre. Jelen dolgozat egyrészt e terület - reményeim szerint - teljes madártani bibliográfiáját adja, másrészt rögzíti az itt előkerült madárfajok státusát, továbbá a hat évtized alatt összegyűlt ismeretanyag alapján vázolja a madárvilág összetételében beállt fontosabb változásokat, trendeket.

A terület jellemzése

A Barcsi Borókás Somogy-megye délkeleti sarkában található, Barcs, Darány, Drávatamási, Istvándi és Kastályosdombó határában. Délről a Dráva határolja, kiterjedése 3400 ha. A vizsgált terület a Kelet-Belső-Somogyi hordalékkúp-síkság része, átlagos tszf. magassága mintegy 110 m. Az éghajlat mérsékelt, az évi középhőmérséklet 10,0-10,3 °C, a csapadék mennyisége 750-780 mm. Legfontosabb felszíni vízfelgyűlés a Drávába ömlő Rigóc-patak. A talajvíz mélysége átlagosan 2-4 m, de a homokháton elérheti a 10 m-es mélységet is. A tájkép kialakításában meghatározóak a többnyire észak-déli futású homokhátak, melyek potenciális társulásai savanyú homoki gyepek és cseres-kocsányos tölgyesek. A homokbuckák közti mélyedésekben égeres láperdők találhatóak, mélyebb részeken lefolyástalan láptavakkal. E láptavakban hínarasok és magassásosok egyaránt jellemzőek. A vizsgált terület jelentős állóvíze az 1930-as évek elején a Rigóc-patak elgátolásával kialakított, s mintegy 20 éve már nem hasznosított halastó-rendszer. A tőegységek el-mocsarasodtak, a legsekélyebbek beerdősültek. Helyenként kiterjedt gyékényes-nádas foltok láthatók.

1 ábra: Csörgő réce fészek

2 ábra: Fiatalkék gólya

A természetes (láptavak, láperdők) és mesterséges (halastavak) vizes élőhelyek a csapadékos években a terület mintegy 10 %-át borítják (cca. 300 ha). Az intenzív erdőgazdálkodás következtében egyre nagyobb területeket foglalnak el különböző kultúrerdők, az eredeti társulások helyén gyakran telepített tölgyes, akácos és főleg erdeifenyves látható. A lomb- és tűlevelű állományok aránya kb. 60:40.

A madártani kutatások története

A madártani irodalomban a terület első adatközlője VASVÁRI (1937), aki írásában Barcs környékén megfigyelt kígyászölyvről, darázsölyvről, fekete harkályról, kék galambról, illetve a Darány-Rigóc-Szulok-i égerlápokban fészkelő fekete gólyákról tudósít. SZÉCHENYI (1942) ugartyúk és fekete harkály előfordulását említi, majd FERENCZ (1963, 1965) a fenyves- és búbos cinege fészkeléséről ír. KÁRPÁTI (1977) e területen bizonyítja - hazánkban elsőként - a csörgő réce költését. GYÖRGYPÁL (1978) fenyves- és búbos cinege, darázsölyv, fekete gólya, csörgő réce és nagy kócsag észlelését jelzi. KÁRPÁTI (1979) a „Barcsi Ősborókásban” végzett mintegy két és fél éves kutatómunkájának eredményeit összegzi és 114 madárfaj előfordulásáról számol be. Tanulmánya alapvető jelentőségű a terület madárvilágának ismeretében, u.is napjainkra több, általa megfigyelt faj már eltűnt a területről. Kárpáti szerint „rendszeresen költ 78 faj, a többi pedig vagy pihen, vagy táplálkozik a területen”. KÁRPÁTI (1980) kételtű és hulló előfordulási adatok mellett az előző tanulmány-

ban szereplő fontosabb madárfajokat újra megemlíti. KASZA in faunisztikai irattár (1982) búbos cinege adatot közöl a borókásból. MARIÁN - PUSKÁS (1985) az 1976-1984 közötti időszakban végzett felmérés alapján a fészkelők számát 77-re, az átvonulókat 26-ra, a téli vendégeket 5-re, a ritkán megjelenőket 7-re teszi. A megfigyelt fajok száma gyakorlatilag megegyezik a KÁRPÁTI (1979) dolgozatban foglaltakkal, azonban szerzők 18 korábban még nem kimutatott fajt is észleltek a területen. TILESCH a védett területhez közeli középrigóci Szakiskolánál molnárfecske fészkekben költő kékcinegét (TILESCH 1986a), illetve fali részben fészkelő barátcinegét (TILESCH 1986b) figyelt meg. TILESCH (1986c) a „középrigóci erdőben” bütykös hatyút, hósármányt, barna kányát, hollót és fekete harkályt észlelt. WÁGNER in faunisztikai irattár (1988a) búbos cinege, FENYŐSI in faunisztikai irattár (1988b) szürke küllő megfigyelési adatát közli. TILESCH (1989) alacsony fészkelő egerészölyvről, FENYŐSI (1992) fekete harkály költéséről ír. FENYŐSI (1993a) az 1983-93 közötti időszak megfigyelési adatait foglalja össze, továbbá néhány madárfaj állomány nagyságának változásaira is utal. Tanulmányában újabb 28 madárfaj előfordulását bizonyítja, melyek közül 4 fészkel is a területen. A dolgozatban szereplő 157 madárfaj megoszlása: 86 költő-, 35 átvonuló és téli vendég, 36 ritkán megjelenő faj. FENYŐSI egerészölyv táplálkozásáról (1993b), a terület ragadozómadarairól (1993c) és kis lilé fészkeléséről (1993d) közöl újabb adatokat. FENYŐSI - STIX (1993) erdei szalonka fészkelését bizonyítja a területen. A réti tücsökmadár elterjedéséről

(FENYŐSI 1994a), csíz nyári előfordulásáról (FENYŐSI 1994b), réti sas fűrésésének megfigyeléséről (FENYŐSI 1994c), gyöngybagoly táplálékállatairól (FENYŐSI 1994d), csörgő réce nyári előfordulásairól (FENYŐSI 1995a) és szürke küllő megfigyelésekről (FENYŐSI 1995b) jelennek meg újabb adatok. FENYŐSI - STIX (1995) fekete gólya fiókájának felneveléséről ad hírt. FENYŐSI in HADARICS (1996a) havasi szürkebegy és szőlőrigó (FENYŐSI in HADARICS 1996b) észlelését jelzi, majd újra szőlőrigó (FENYŐSI in HADARICS 1997a), illetve halászsas (FENYŐSI in HADARICS 1997b, 1997c) megfigyelési adatai következnek. FENYŐSI in HADARICS (1998) kis sólyom és szőlőrigó előfordulási adatát közli. FENYŐSI (1998a) a közeli települések fehér gólya állományáról ír, továbbá fekete gólya fészkelési adatok összefoglalását adja a területről (FENYŐSI 1998b). Belső-Somogy gyöngybagoly állományfelmérésének eredményeit publikálja FENYŐSI *et al.* (1998). FENYŐSI - STIX (1998) réti sas fészkeiben megfigyelt egerészölyv fiókáról ír. PURGER (1998) drávai adatok mellett a Barcsi Borókásból is közöl faunisztikai adatokat. FENYŐSI - HORVÁTH (1999) a csörgő réce újabb sikeres fészkelését bizonyítja a területen.

Anyag és módszer

Munkámban feldolgozom a Barcsi Borókás madártani irodalmát 1937-1999 között. Az 1. táblázat időrendi sorrendben mutatja a forrásmunkákat, sorszámmal ellátva. A 2. táblázatban a területen észlelt madárfajok felsorolásakor a fajnév után először a sorszámozott irodalomra utaló hivatkozás következik. Ez egyben azt is jelzi, hogy adott faj a forrásmunkában szerepel. Ahol nincs hivatkozás, ott nincs publikált adat, ugyanis az a taxon csak a közelmúltban került elő. Ilyen esetben csak az első észlelést tüntetem fel, dátum, helyszín és a megfigyelő (-k) nevével. Végül, a státust jelző rövidítések következnek, az alábbiak szerint:

- ET: a területről eltűnt
- az utóbbi 10 évből nincs megfigyelési adata
- AE: alkalmi előforduló, ritka vendég
- összesen 1-5 adata van a területről
- RE: rendszeresen előfordul
- átvonul, téli vendég
- AF: alkalmi fészkelő
- ritkán, rendszertelenül költő faj
- RF: rendszeresen fészkel

Megjegyzés: A zárójeles rövidítés egy-egy már megszűnt státusra utal.

Eredmények

Az 1. táblázat a Barcsi Borókás sorszámozott madártani irodalmát foglalja össze, a megjelenések sorrendjében.

1.	Vasvári, 1937
2.	Széchenyi, 1942
3.	Ferencz, 1968
4.	Ferencz, 1968
5.	Kárpáti, 1977
6.	Gyöngyösi, 1978
7.	Kárpáti, 1979
8.	Kárpáti, 1980
9.	Faunisztikai Irtatór, 1982
10.	Marán & Pusztós, 1985
11.	Tillich, 1985a
12.	Tillich, 1985b
13.	Tillich, 1985c
14.	Faunisztikai Irtatór, 1988a
15.	Faunisztikai Irtatór, 1988b
16.	Tillich, 1989
17.	Fenyősi, 1992
18.	Fenyősi, 1993a
19.	Fenyősi, 1993b
20.	Fenyősi, 1993c
21.	Fenyősi, 1993d
22.	Fenyősi & Stix, 1993
23.	Fenyősi, 1994a
24.	Fenyősi, 1994b
25.	Fenyősi, 1994c
26.	Fenyősi, 1994d
27.	Fenyősi, 1998a
28.	Fenyősi, 1998b
29.	Fenyősi & Stix, 1998
30.	Hadarics, 1996a
31.	Hadarics, 1996b
32.	Hadarics, 1997a
33.	Hadarics, 1997b
34.	Hadarics, 1997c
35.	Hadarics, 1998
36.	Fenyősi, 1998a
37.	Fenyősi, 1998b
38.	Fenyősi, Horváth & Puskás, 1999
39.	Fenyősi & Stix, 1999
40.	Purger, 1999
41.	Fenyősi & Horváth, 1999

1. táblázat: A hivatkozás irodalomjegyzéke

Alábbiakban MAGYAR *et al.* (1998) névjegyzéke szerinti sorrendben következnek a Barcsi Borókás területén észlelt madárfajok.

Sorsz.	Magyar név	Latin név	Elterjedés	Előford.
	Bütyökfecske	<i>Cyanopicus</i>		
1.	Északi lóhere	<i>Cyanopicus cyaneus</i>	10.	AE
	Vörösfecske	<i>Merula philina</i>		
2.	Kék vércs	<i>Tachycineta thalassina</i>	T, B, 10, 18.	RF
3.	Barna vércs	<i>Protonotaria citreolinea</i>	T, 10, 18.	RE
	Hárslevelűs vörösfecske	<i>Merula migratoria</i>		
4.	Mérszékelt vörösfecske	<i>Protonotaria citreolinea</i>	18.	AE
	Céklafecske	<i>Merula</i>		
5.	Barna lóhere	<i>Cyanopicus cyaneus</i>	10.	AE
6.	Téli peregő	<i>Actophaga rosacea</i>	T, B, 10, 18.	RF
7.	Betűcsó	<i>Merula migratoria</i>	T, B, 10, 18, 40.	RE
8.	Üstökés lóhere	<i>Actophaga rosacea</i>	7.	(RE)ET
9.	Kék csomóg	<i>Erythroneura caesia</i>	1500, 18, 18. P-vezet-4 pd. (CH 2.1.)	AE
10.	Hagykóróg	<i>Erythroneura</i>	B, T, B, 10, 18.	RE
11.	Borslyuk lóhere	<i>Actophaga rosacea</i>	7, 8, 10, 18, 40.	(RF)RE
12.	Vörös peregő	<i>Actophaga rosacea</i>	T, B, 10, 18.	RE
	Céklafecske	<i>Merula</i>		
13.	Fehér lóhere	<i>Cyanopicus</i>	1, 8, 7, 8, 10, 18, 20, 37, 40.	RF
14.	Fehér vércs	<i>Cyanopicus</i>	7, 10, 18, 38.	RE
	Céklafecske	<i>Merula</i>		
15.	Bütyök lóhere	<i>Cyanopicus</i>	11, 13.	RE
16.	Vámszéki lóhere	<i>Cyanopicus</i>	T, 10, 18.	AE
17.	Havasi lóhere	<i>Cyanopicus</i>	T, 10, 18.	AE
18.	Havasi lóhere	<i>Cyanopicus</i>	1999, 12, 27. Halmazsík 2. sz. (Fenyősi, Csézy)	AE
19.	Füves lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7, 18.	RE
20.	Kékestetűs vörösfecske	<i>Merula migratoria</i>	18.	AE
21.	Székely lóhere	<i>Cyanopicus</i>	6, 8, 7, 10, 18, 27, 41.	AE-RE
22.	Téli lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7, 8, 10, 18, 40.	RF
23.	Hálós lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7.	ET
24.	Béni lóhere	<i>Cyanopicus</i>	6, 7, 10, 18.	(RE)RE
25.	Kékestetűs lóhere	<i>Cyanopicus</i>	18.	RE
26.	Barna lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7.	RE
27.	Céklafecske	<i>Merula migratoria</i>	7, 8, 10, 18, 40.	RE
28.	Kékestetűs lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7.	ET
29.	Kékestetűs lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7.	(RE)AE
30.	Havasi lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7.	ET
	Vörösfecske	<i>Merula</i>		
31.	Havasi lóhere	<i>Cyanopicus</i>	1, 8, 7, 8, 10, 18, 20.	RF
32.	Barna lóhere	<i>Cyanopicus</i>	T, 10, 13, 18.	RE
33.	Vörös lóhere	<i>Cyanopicus</i>	1999, Halmazsík 3. sz. 1. pd. (Fenyősi, Csézy)	AE
34.	Béni lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7, 8, 10, 18, 20, 21, 38.	RF
35.	Kékestetűs lóhere	<i>Cyanopicus</i>	1, 7, 8, 18.	AE
36.	Barna lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7, 18.	RE
37.	Kékestetűs lóhere	<i>Cyanopicus</i>	T, 18.	RE
38.	Havasi lóhere	<i>Cyanopicus</i>	18.	AE
39.	Héja	<i>Actophaga rosacea</i>	7, 10, 18, 20, 40.	RF
40.	Kékestetűs lóhere	<i>Cyanopicus</i>	7, 10, 18, 20, 40.	RF
41.	Céklafecske	<i>Merula migratoria</i>	T, 10, 18, 18, 18, 20, 38, 40.	RF
42.	Céklafecske	<i>Merula migratoria</i>	7, 10, 18.	AE
43.	Béni lóhere	<i>Cyanopicus</i>	18.	AE

	Hungarországi	Földrajzilag		
44.	Halkócsonk	<i>Procytus halocsonki</i>	7, 10, 18, 33, 34.	NE
	Székelyországi	<i>halocsonki</i>		
45.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	IRFIRE
46.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	18, 35.	NE
47.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	IRFIRE
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
48.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	10, 18.	AE
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
49.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7.	ET
50.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7.	ET
51.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	RF
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
52.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 9, 10, 18.	RF
53.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7.	ET
54.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	1994.08.18. Harkányi 1. sz. (Fonyódi L.)	RF
55.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 9, 10, 18.	RF
56.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18, 40.	RF
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
57.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 18.	AE
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
58.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	2, 7, 9.	IRFIRET
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
59.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	18, 21.	AE-AE
60.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	IRFIRE
	Székelyországi	<i>halocsonki</i>		
61.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 18.	NE
62.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18, 32.	AE-AE
63.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	18.	AE
64.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	10.	ET
65.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	18.	AE
66.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	18.	AE
67.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	18.	NE
68.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 18.	RF
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
69.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 18.	AE
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
70.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7.	IRFIRET
71.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 18.	AE
	Székelyországi	<i>halocsonki</i>		
72.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	1, 2, 7.	IRFIREAE
73.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18, 40.	RF
74.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	AE
75.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18, 40.	RF
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
76.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18, 40.	RF
	Székelyországi	<i>halocsonki</i>		
77.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	36, 38.	AE
	Földrajzilag	<i>halocsonki</i>		
78.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	10.	IRFIRET
79.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	RF
80.	Halkócsonk	<i>Falco halocsonki</i>	7, 10, 18.	RF

	Előzetes névelők	Capitulumok		
01.	Lappos névelő	<i>Cymbuligum europaeum</i>	7, 8, 10, 18.	RF
	Évelők	Arctostaphylos		
02.	Szűk leveles	<i>Arctostaphylos</i>	10, 18, 40.	RE
	Lágyművelők	Alnusok		
03.	Árnyékos	<i>Alnus alba</i>	7, 10, 18.	RF
	Cyprinusok	Alnusok		
04.	Cyprinus	<i>Alnus alba</i>	10, 18.	AF-RE
	Caracok	Caracok		
05.	Szűk leveles	<i>Caracum europaeum</i>	7, 10.	RF, ET
	Erősok	Erősok		
06.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 40.	RF
	Erősok	Erősok		
07.	Nagy leveles	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	RF
08.	Hosszú leveles	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 19, 20.	RF
09.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	AF-RE
10.	Fehér leveles	<i>Cynocypus europaeum</i>	1, 2, 7, 10, 8, 13, 17, 18.	RF
11.	Nagy leveles	<i>Cynocypus europaeum</i>	7, 10, 18, 40.	RF
12.	Hosszú leveles	<i>Cynocypus europaeum</i>	10, 18, 40.	RF
13.	Nagy leveles	<i>Cynocypus europaeum</i>	7, 10, 18.	RF
	Erősok	Erősok		
14.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	AF-RE
15.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	RF
16.	Hosszú leveles	<i>Erősok</i>	7, 18.	AF-RE
	Erősok	Erősok		
17.	Erősok	<i>Erősok</i>	10, 18.	RE
18.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	RE
19.	Hosszú leveles	<i>Erősok</i>	7, 10, 11, 18.	RE
	Erősok	Erősok		
100.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 40.	RF
101.	Erősok	<i>Erősok</i>	10, 18.	RE
102.	Erősok	<i>Erősok</i>	18.	AF
103.	Erősok	<i>Erősok</i>	10, 18.	AF
104.	Erősok	<i>Erősok</i>	18.	AF
105.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 40.	RF
	Erősok	Erősok		
106.	Erősok	<i>Erősok</i>	18.	AF
	Erősok	Erősok		
107.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 40.	RF
	Erősok	Erősok		
108.	Erősok	<i>Erősok</i>	18.	RE
109.	Erősok	<i>Erősok</i>	30.	AF
	Erősok	Erősok		
110.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	RF
111.	Nagy leveles	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 40.	AF
112.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	RF
113.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 18.	AF-RE
114.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 18.	AF-RE
115.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18, 40.	RF
116.	Erősok	<i>Erősok</i>	10, 18.	AF
117.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 18, 40.	RF
118.	Erősok	<i>Erősok</i>	7, 10, 18.	RE

119.	Értekez. rögpi	Turdus phoeniceus	7, 10, 18, 40.	RF
120.	Székérrigó	Turdus iliacus	10, 18, 31, 32, 35.	RF
121.	Légyölő	Turdus naumanni	7, 8, 10, 19, 40.	RF
	Barátsághalál	Turdus		
122.	Páfrányszékérrigó	Turdus iliacus	18, 33.	RF
123.	Béni légyölő	Turdus naumanni	7, 8, 10, 19.	RF
124.	Páfrányszékérrigó	Turdus iliacus	7, 18.	RF
125.	Páfrányszékérrigó	Turdus iliacus	7, 18.	RF
126.	Értekez. rögpi	Turdus phoeniceus	7, 18.	RF
127.	Értekez. rögpi	Turdus phoeniceus	10, 18, 40.	AF-RE
128.	Méregigó	Turdus merula	7, 18.	RF
129.	Kerti gólya	Urocyon uruba	10, 18.	AE
130.	Havasi gólya	Urocyon uruba	10, 18.	RF
131.	Méregigó	Urocyon uruba	7, 10, 18.	RF
132.	Havasi gólya	Urocyon uruba	7, 18, 40.	AF-RE
133.	Havasi gólya	Urocyon uruba	18.	AE
134.	Méregigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
135.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 18.	RF
136.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
137.	Méregigó	Urocyon uruba	7, 10, 18.	RF
138.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 18.	AF-RE
139.	Török-méregigó	Urocyon uruba	18.	RF
	Légyölő	Urocyon uruba		
140.	Székérrigó	Urocyon uruba	10, 18.	RF
141.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18.	RF
142.	Kerti gólya	Urocyon uruba	18.	AE
	Méregigó	Urocyon uruba		
143.	Székérrigó	Urocyon uruba	18.	AE
	Székérrigó	Urocyon uruba		
144.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18.	RF
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
145.	Barátsághalál	Urocyon uruba	7, 10, 12, 18, 40.	RF
146.	Barátsághalál	Urocyon uruba	3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 18.	RF
147.	Barátsághalál	Urocyon uruba	3, 4, 8, 7, 9, 10, 18, 40.	RF
148.	Méregigó	Urocyon uruba	7, 10, 11, 18, 40.	RF
149.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
150.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
151.	Méregigó	Urocyon uruba	18.	RF
152.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
153.	Székérrigó	Urocyon uruba	10, 18, 40.	AF-RE
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
154.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
155.	Török-méregigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
156.	Havasi gólya	Urocyon uruba	7, 10, 18.	RF
	Barátsághalál	Urocyon uruba		
157.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18, 40.	RF
158.	Székérrigó	Urocyon uruba	7, 10, 18.	AF-RE

168.	Szarka	<i>Corvus corax</i>	10. 18.	RF
169.	Vadkócska	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18.	RF
170.	Dobrózsa	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 10. 18.	RF-RE
171.	Halk	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 7. 10. 13. 18.	RF
	<i>Cyanus cyaneus</i>	<i>Cyanus cyaneus</i>		
172.	Seregély	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 10. 18. 40.	RF
	<i>Cyanus cyaneus</i>	<i>Cyanus cyaneus</i>		
173.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	18.	RF-RE
174.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18.	RF
	<i>Cyanus cyaneus</i>	<i>Cyanus cyaneus</i>		
175.	Erdőbékés	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 10. 18. 40.	RF
176.	Fenyőfűcsiga	<i>Cyanus cyaneus</i>	10. 18.	RF
177.	Szarka	<i>Cyanus cyaneus</i>	10. 18.	RF-RE
178.	Zöldike	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 10. 18. 40.	RF
179.	Tengelyk	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18.	RF
170.	Szarka	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18. 24.	RF-RE
171.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18. 40.	RF
172.	Zöldike	<i>Cyanus cyaneus</i>	18.	RF
173.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	18.	RF
174.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	18.	RF
175.	Szarka	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18.	RF
176.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 10. 18. 40.	RF
	<i>Cyanus cyaneus</i>	<i>Cyanus cyaneus</i>		
177.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	13.	RF
178.	Szarka	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 10. 18. 40.	RF
179.	Hévígolyó	<i>Cyanus cyaneus</i>	18.	RF
180.	Szarka	<i>Cyanus cyaneus</i>	7. 18.	RF-RE

Értékelés

Eredményeim szerint a Barcsi Borókás területén az 1930-as évek óta napjainkig bizonyítottan 180 madárfaj fordult elő (2. táblázat). A megfigyelt fajokból rendszeresen (évente) 75, alkalmasszerűen (nem minden évben) 23 fészkel. Vonulása, teelése és kóborlása során további 82 madárfajt figyeltek meg, ezek közül rendszeresen 35 keresi fel a területet. Ritka vendégnek számít az a 35 madárfaj, melyeknek max. öt előfordulása ismert. Végül, az utóbbi 15 évből nincs adata 12 madárfajnak, őket eltűnt fajnak tekintem (3. táblázat).

Mindenkor jelenlévő, rendszeresen fészkelő	75
Mindenkor jelenlévő, alkalmasszerűen fészkelő	23
Mindenkor jelenlévő, ritkán fészkelő, ritkán vendég	35
Alkalmasszerűen előforduló, ritkán vendég	35
Eltűnt	12
Összesen	180

3. táblázat: A Barcsi Borókás területén előforduló madarak sátusa

A terület élőhelyeinek minőségében beállt változások és fenti eredmények ismeretében röviden összegzem a Borókás madárközössége összetételében tapasztalt fontosabb változásokat, trendeket:

– A terület egyik legjellegzetesebb élőhelytípusa a homoki legelőerdők, borókás homoki gyepek és „rétek”. Mivel a mindenkori erdőgazdálkodók ezek felszámolásában voltak érdekeltek, tevékenységüknek köszönhetően a napjainkban is meglévő, nagy kiterjedésű fenyvesek. Érdemes megjegyezni, hogy a nyílt területekhez kötődő, a Borókásban egykor fészkelő ugartyúk utolsó észlelése (1974-75-ben) fiatal fenyőtelepítésben volt. A homoki gyepek és legelők egyéb madárfajainak állománya szintén jelentősebb lehetett mint napjainkban, bár az erdők tarvágásos használata némelyek számára új fészkelőhelyeket is jelent (pl. lappantyú, erdei pacsirta). A Borókásban folytatott legeltetés és legelőerdő-gazdálkodás mintegy három évtizede megszűnt, a legelőket vagy beerdősítették, vagy maguktól spontán beerdősültek. Az öreg fákból (is) álló legelőerdők karakterfajainak eltűnésében, vagy megfogyatkozásában e hatások nem elhanyagolhatók. Teljesen eltűnt a szalakóta; már nem költ a területen vörös vércse és kabsólyom (a 70-es években még 3 pár, illetve 1-2 pár fészkel), sőt kóborlóként is ritkák; továbbá zöld küllő és bübosbanka is csak néhány párban fordul elő.

– A Borókás számos homoki élőhelyének fenyővel történő beerdősítése már e század első negyedében elkezdődött. A fenyőállományok a 80-as évek végére a védett terület mintegy 40 %-át borították, azóta arányuk lassan csökken (hőtörések, más fafajok preferálása, erősödő természetvédelmi törekvések). A nagy kiterje-

désű, ma már különböző fafajösszetételű és korú fenyvesek jelentős szerepet játszhatnak számos, főleg domb- és hegyvidéki elterjedésű madárfaj stabil állományának kialakulásában (fekete harkály, léprigó, fitiszfűzike, búbos cinege, fenyvescinege, hegyi fakusz). Bár némelyik esetében országos szinten határozott állománynövekedésről és újabb területek elfoglalásáról van szó, itt jelenlétük - az irodalmi adatok alapján - még az ezt megelőző időkből való.

– Az idős, tölgy és éger erdők megfoghatósága szintén jellemző a területre. E folyamat elsősorban az odűfészkelők faj- és egyed számát csökkentheti, így a harmincas években még gyakorinak tartott kék galamb eltűnésének valószínűleg ez lehet az egyik oka. Régi adatok híján csak feltételezhető ugyanez pl. a közép farkopáncs és örvös légykapó esetében. Az öreg fák fontosak az idős állományokhoz kötődő, nagy testű madarak fészkeléséhez. A területen található nagyszámú hagyásfának köszönhető, hogy pl. fekete gólyából a 30-as, 70-es és 90-es években is 2-3 pár fészkel.

– A mesterséges vizes élőhelynek számító halastavak halászati tevékenysége a 70-es és 80-as évek fordulójára megszűnt, azóta a tőegységek jelentős változáson mentek át. A gyékény, nád, harmatkása és sás borítása gyakran 75 % feletti, emiatt számottevő nyílt víz ma már csak 2 tőegységnél látható. Eltűntek a területről a

kis kiterjedésű és az erdőkkel övezett vízfelületeket nem kedvelő madárfajok (nyíl farkú réce, kontyos réce, kis bukó, küszvágó csér), vagy előfordulásaik megritkultak (halászsas, kerceréce). Emellett, a változatos vízinvézyzetet igénylő guvatfélék és nádi énekesek faj- és egyedszáma növekedett, illetve rendszeres átvonulónvá vált néhány madárfaj (kanalas réce, fűtűlő réce).

– A természetes vizes élőhelyek madárközösségének faji összetételében jelentős változás nem mutatható ki, azonban a költőpárok száma az évek során nagymértékben ingadozott. A mindenkori vízviszonyoknak megfelelően alakult a madarak költőállománya, pl. 1999-ben 1990-hez képest több kis vöcsök, tőkés réce, cigányréce, vízityúk, szárcsa és guvat, viszont a 70-es évekhez viszonyítva kevesebb kis vöcsök, tőkés réce és cigányréce, illetve több vízityúk, szárcsa és guvat fészkel a területen. A vízfelületek és környezetük fedetté válása nem kedvezett a bőjti récének, e faj az utóbbi 5 évben már nem fészkel a területen. Eltűnt fajnak csak az üstökös gém számít, melynek egy közeli gémtelep felszámolódása óta nincs megfigyelési adata. Ugyanakkor határozottan nő a nagy kócsag észlelések száma, illetve a madarak itt tartózkodásának időtartama a területen.

Irodalom

- Faunisztikai Irattár 1982: Adatok a Faunisztikai Szakosztály Irattárából IV. Mad. Táj. jan.-márc.:66.
- Faunisztikai Irattár 1988a: Adatok a Faunisztikai Szakosztály Irattárából. Mad. Táj. jan.-dec.:67.
- Faunisztikai Irattár 1988b: Adatok a Faunisztikai Szakosztály Irattárából. Mad. Táj. jan.-dec.:64.
- FENYŐSI L. 1992: Adatok a fekete harkály (*Dryocopus martius*) költéséhez. Mad. Táj. 2:26.
- FENYŐSI L. 1993a: A Barcsi Tájvédelmi Körzet madarai (1983-93). Állattani Közlemények 79:55-66.
- FENYŐSI L. 1993b: Adatok az egerészölyv (*Buteo buteo*) táplálkozásához. Mad. Táj. 1:17.
- FENYŐSI L. 1993c: Ragadozómadár-fészkelések a Barcsi TK-ban (1992). Mad. Táj. 1:27.
- FENYŐSI L. 1993d: Kis lile (*Charadrius dubius*) fészkelési adatai. Mad. Táj. 2:31-32.
- FENYŐSI L. 1994a: Adatok a réti tücsökmadár (*Locustella naevia*) elterjedéséhez. Mad. Táj. 1:23.
- FENYŐSI L. 1994b: Adatok a csíz (*Carduelis spinus*) nyári előfordulásaihoz. Mad. Táj. 2:24.
- FENYŐSI L. 1994c: Réti sas (*Haliaeetus albicilla*) fűrdése. Mad. Táj. 2:35.
- FENYŐSI L. 1994d: Adatok a gyöngybagoly (*Tyto alba*) Somogy megyei táplálkozásához. Mad. Táj. 2:30-32.
- FENYŐSI L. 1995a: A csörgő réce (*Anas crecca*) Barcs környékén. Mad. Táj. 2:25.
- FENYŐSI L. 1995b: A szürke küllő (*Picus canus*) Dél-Somogyban. Mad. Táj. 2:30-31.
- FENYŐSI L. 1998a: Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park somogyi területének fehér gólya (*Ciconia ciconia* L.) állományához az 1996. évi felmérés alapján. Dunántúli Dolgozatok, Természettudományi Sorozat, 9:471-474.
- FENYŐSI L. 1998b: Fekete gólya (*Ciconia nigra*) fészkelési adatok a Barcsi Borókás Tájvédelmi Körzetből (1985-1996). *Aquila* 103-104:115-119.
- FENYŐSI L. - HORVÁTH Z. 1999: Csörgő réce (*Anas crecca*) fészkelése a Barcsi Borókásban. Tűzok, in print.
- FENYŐSI L, HORVÁTH Z. - PINTÉR A. 1998: Adatok a gyöngybagoly (*Tyto alba*) Somogy megyei elterjedéséhez az 1995. évi felmérés alapján. *Aquila* 103-104:131-133.
- FENYŐSI L. - STIX J. 1993: Adatok az erdei szalonka fészkeléséhez. Mad. Táj. 2:38.
- FENYŐSI L. - STIX J. 1995: Fekete gólya (*Ciconia nigra*) fiókájának felnevelése. Mad. Táj. 1:8.
- FENYŐSI L. - STIX J. 1998: Megjegyzések a „Rétisas (*Haliaeetus albicilla*) által nevelt egerészölyv (*Buteo buteo*) fiókák” című íráshoz. Tűzok, 3. évf. 2:64-65.
- FERENCZ M. 1963: Búbos és fenyvescinege fészkelése Somogyban. *Aquila* 69-70:262.
- FERENCZ M. 1965: Fenyves és búbos cinege állomány Barcs környékén. *Aquila* 71-72: 229.
- GYÖRGYPÁL Z. 1978: Madártani adatok a Barcsi Tájvédelmi Körzetből. Mad. Táj. júl.-aug.: 4-5.
- HADARICS T. 1996a: Érdekes madármegfigyelések. Tűzok 1. évf. 1:49-53.
- HADARICS T. 1996b: Érdekes madármegfigyelések. Tűzok 1. évf. 4:168-181.
- HADARICS T. 1997a: Érdekes madármegfigyelések. Tűzok 2. évf. 1:38-47.
- HADARICS T. 1997b: Érdekes madármegfigyelések. Tűzok 2. évf. 2:71-82.
- HADARICS T. 1997c: Érdekes madármegfigyelések. Tűzok 2. évf. 4:140-160.

- HADARICS T. 1998: Érdekes madármegfigyelések. Tűzok 3. évf. 1:18-32.
- KÁRPÁTI L. 1977: Csörgő réce költése a darányi Nagyberekben. Mad. Táj. szept.-okt. 1. p.
- KÁRPÁTI L. 1979: A Barcsi Ósborókás madárvilága. Somogyi Almanach, 30:1-52.
- KÁRPÁTI L. 1980: Herpeto és ornito ökofaunisztikai vizsgálatok a középrigóci (barcsi) borókásokban. Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények, 1980/1:83-91.
- MAGYAR G., HADARICS T., WALICZKY Z., SCHMIDT A., NAGY T. - BANKOVICS A. 1998: Nomenclator avium Hungariae. Magyarország madarainak névjegyzéke. Madártani Intézet - MME - Winter Fair, Budapest - Szeged. 202 p.
- MARIÁN M. - PUSKÁS L. 1985: A Barcsi Borókás Tájvédelmi Körzet madárállománya. Dunántúli Dolgozatok, Természettudományi Sorozat, 5:207-232.
- PURGER J. J. 1998: A Dráva mente magyarországi szakaszának madárfaunája (Aves). Dunántúli Dolgozatok, Természettudományi Sorozat, 9:441-463.
- SZÉCHENYI F. 1942: Fészkelési adatok Somogyból. Aquila 46-49: 463.
- TILESCH G. 1986a: Molnárfecske (*Delichon urbica*) fészében költő kék cinege (*Parus caeruleus*). Mad. Táj. jan.-már.:65.
- TILESCH G. 1986b: Ablakpárkány alatt fészkelő barátcinege (*Parus palustris*). Mad. Táj. jan.-már.:65.
- TILESCH G. 1986c: Ritkaságok a középrigóci erdőben. Mad. Táj. jan.-már.:57-58.
- TILESCH G. 1989: Egerészölyv (*Buteo buteo*) különös fészkelése. Mad. Táj. jan.-jún.:41.
- VASVÁRI M. 1937: Nyári képek Magyarország madárvilágából (Hanság, Hortobágy, Dél-Somogy). Debreceni Szemle. okt.-dec.

A bibliography of the bird-studies made in the Juniper Grove near Barcs, Somogy County (1937-99).

LÁSZLÓ FENYŐSI

The author presents the bibliography of the bird-studies in the Juniper Grove near Barcs, introduces the species recorded there, and their status, and describes the significant changes concerning the bird community over the study-period. According to his research, the ornithological literature of the Juniper Grove comprises 40 papers. 180 bird-species have been recorded since the 1930s; 75 species nest there regularly and 23 have nested at least once. During migration, wintering and from sporadic sightings, a further 82 species were recorded of which 35 regularly, and 35 rarely, appeared in the area. In the last 15 years, 12 of the species have not been recorded there and they now must be considered as having disappeared from the site.

The effect of the changes in habitat has had a noticeable effect on bird-life. Extensive grazing by domestic animals effectively stopped 30 years ago, thus the area of forest-pastures and open grasslands (gyep) has been reduced significantly. As a consequence, *Burhinus oediconemus* and *Coracias garulus* have completely disappeared, the *Falco tinnunculus* and *Falco subbuteo* appear only as occasional visitors, and the number of nesting pairs of *Picus viridis* and *Upupa epops* have declined. Afforestation and spontaneous colonisation of the sandy areas by pines has resulted in these trees covering more than 40 % of the area. The pine forests support a stable community of mainly hill-species and montane species. (*Drycopus martius*, *Turdus viscivorus*,

Phylloscopus trochilus, *Parus cristatus*, *Parus ater*, *Certhia familiaris*).

The reduction of old oak and alder forests has led to a decline in the number of species, particularly those which nest in tree-hollows. This is probably one reason for the disappearance of *Columba oenas*. Fishing was banned on the area's lakes at the beginning of the 1980s. As the surface-cover by aquatic plants often exceeds 75 %, larger areas of open water can be seen on only two lakes. The bird-species which live on open water have either disappeared (eg *Aythya fuligula*, *Mergus albellus*, *Stema hirundo*) or appear very rarely (eg *Pandion halietus*, *Bucephala clangula*). However, the diversity and abundance of *Rallidae*-species and the reed-warblers species (*Acrocephalus*) have increased, and some species have become regular migrants to the area (*Anas clypeata*, *Anas penelope*).

The species-composition of the bird communities of the natural wetland habitats has not changed significantly during the period; however, the numbers of nesting pairs has fluctuated greatly. Fluctuations in the numbers of nesting pairs have generally matched the levels of water in the lakes, according to rainfall: e.g. considering *Tachybaptus ruficollis* and *Aythya nyroca*, numbers were higher in 1999 as compared to 1990, but lower compared to the 1970s. *Ardeola ralloides* has disappeared from the site, but sightings and the duration of stay of *Egretta alba* have increased.

Author's address:

FENYŐSI László
Duna-Dráva National Park
H-7570 Barcs Petőfi u. 10.
HUNGARY